

ЄВРОРЕГІОН «СЛОБОЖАНЩИНА» ЯК ФОРМА ТА ІНСТРУМЕНТ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОГО ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Н. А. Казакова,

кандидат географічних наук, доцент,

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

У статті на прикладі євро регіону «Слобожанщина» визначено місце та роль євро регіонів у транскордонному співробітництві. Здійснено порівняльний аналіз соціально-економічного розвитку, стану та перспектив співробітництва Харківської та Белгородської областей. Розкриті причини, через які євро регіони українсько-російського порубіжжя ще не стали дійовими інструментами транскордонного співробітництва.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, євро регіони, соціально-економічний рівень.

ЕВРОРЕГИОН «СЛОБОЖАНЩИНА» КАК ФОРМА И ИНСТРУМЕНТ УКРАИНСКО-РОССИЙСКОГО ТРАНСГРАНИЧНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

В статье на примере евро региона «Слобожанщина» определено место и роль евро регионов в трансграничном сотрудничестве. Осуществлен сравнительный анализ социально-экономического развития, состояния и перспектив сотрудничества Харьковской и Белгородской областей. Раскрыты причины, по которым евро регионы украинско-российского пограничья еще не стали действующими инструментами трансграничного сотрудничества.

Ключевые слова: трансграничное сотрудничество, евро регионы, социально-экономический уровень.

EUROREGION «SLOBOZHANSCHINA» AS THE FORM AND TOOLS OF UKRAINIAN-RUSSIAN CROSS-BORDER COOPERATION

The article considers the role of Euroregions in the cross-border cooperation on the example of the Euroregion «Slobozhanschina». The main attention is paid to the comparison of social and economic development of Kharkiv and Belhorod regions and identification of their asymmetry.

Key words: cross-border cooperation, Euroregions, social and economic level.

Досвід соціально-економічного розвитку передових країн світу свідчить про сприятливий вплив на цей процес транскордонного співробітництва. Як сегмент міжнародних економічних відносин воно не тільки допомагає вирівнювати рівні соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів сусідніх держав, але й сприяє зближенню їх національних економік та інтеграції. З отриманням Україною незалежності транскордонне співробітництво отримало розвиток і на її кордонах — з Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Молдовою, Румунією, Білорусією, Росією.

Економічним підґрунтям українсько-російського транскордонного співробітництва (ТКС) є: єдині в природному відношенні території, що зумовлює необхідність співпраці у використанні та охороні її природних ресурсів; певні міжрегіональні відмінності у структурі, спеціалізації та рівнях розвитку економіки; різниця у співвідношенні внутрішніх цін, податковому, інвестиційному законодавству, доходах населення тощо. Це дозволяє активно обмінюватися відповідними товарами і факторами виробництва, використовувати інституційні відмінності в підприємницькій практиці, запозичувати позитивний досвід в інших сферах економічної діяльності та соціальної сфері. До того ж, кордон України і Росії розділяє єдині або близькі в етнокультурному відношенні народи, що створює передумови і для культурної співпраці.

У роботі використано праці таких вчених, як В. Будкін, П. Герич, А. Голіков, В. Дергачов, М. Долішній, А. Кірюхін, М. Козоріз, Н. Корсунова, В. Ляшенко, Н. Мікула, Ю. Макогон, В. Євдокименко, П. Луцишин, В. Ляшенко, М. Мальський, П. Бельський, С. Пирожков, І. Студенніков, Т. Терещенко, П. Черномаз, О. Яковчук та багатьох інших, праці яких присвячено проблемам транскордонного співробітництва.

Мета статті — аналіз соціально-економічного розвитку Харківської та Белгородської областей як складових євро регіону «Слобожанщина».

Важливою передумовою транскордонної співпраці регіонів українсько-російського порубіжжя є їх сучасне гео економічне положення. Вони всі займають периферійні території своїх держав, характеризуються ієрархічними коефіцієнтами розміщення, які коливаються в межах від 1,16 до 1,86 в російському прикордонні та від 1,3 до 1,92 — в українському. Ця обставина посилює доцільність розвивати транскордонну співпрацю між сусідніми регіонами, враховуючи їх територіальну близькість та зручну транспорту досяжність.

Головною формою ТКС на українсько-російському порубіжжі є євро регіони, які створили їх географічно цілісний каркас, що простягнувся широкою смугою впродовж 2295 км від кордонів з Білорусією до Азовського моря. Значне місце в ньому займає євро регіон «Слобожанщина» у складі Харківської та

Белгородської областей, який за чисельністю населення та виробництвом ВРП посідає 2-ге місце (рис. 1, 2).

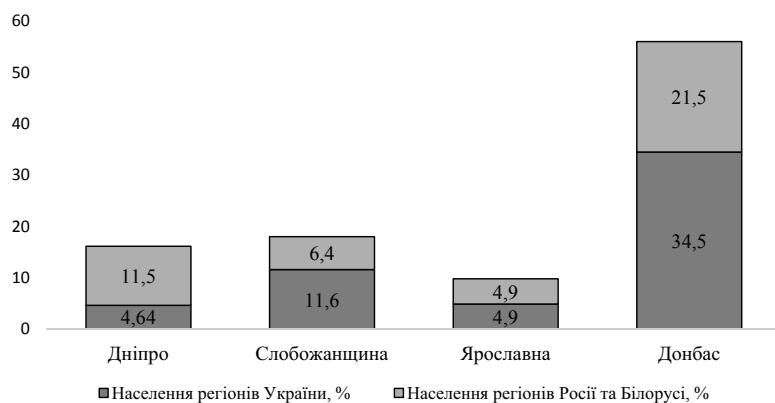

Рис. 1. Частка єврорегіонів у чисельності населення українсько-російського порубіжжя
Складено за матеріалами : [1, 2, 3]

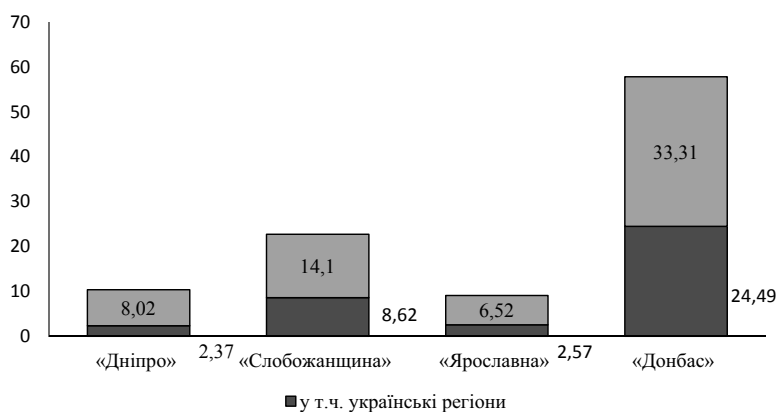

Рис. 2. Частка єврорегіонів у ВРП, що виробляється в українсько-російському порубіжжі
Складено за матеріалами : [1, 2]

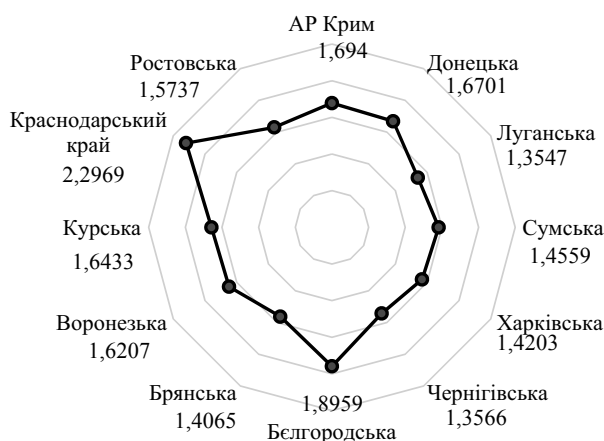

Рис. 3. Інтегральні індекси рівнів соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів українсько-російського порубіжжя

Ієрархічні коефіцієнти розміщення Харківської і Белгородської областей єврорегіону «Слобожанщина» дорівнюють відповідно значенню 1,3 і 1,47, що вказує на периферійність їх положення в межах своїх країн.

Області характеризуються схожою демографічною ситуацією, зокрема значення коефіцієнтів природного приросту як в Харківській, так і в Белгородській областях від'ємні (відповідно – 6,74 і – 3,7 проміле), а механічного руху – позитивні (відповідно 1,6 і 7,6 проміле).

Певною схожістю характеризуються трудові ресурси та їх зайнятість (табл. 1).

Харківська і Белгородська області – індустріально-аграрні регіони, що спеціалізуються на машинобудуванні, харчовій промисловості, виробництві будівельних матеріалів та аграрної продукції. В Белгородській області в значних обсягах здійснюється видобуток та збагачення залізної руди, а в Харківській – природного газу.

Незважаючи на суттєву схожість природних умов, демографічної ситуації та народногосподарської спеціалізації областей, існує певна асиметрія у їх сучасному соціально-економічному розвитку (рис. 3).

Як видно з рис. 3, інтегральний індекс соціально-економічного розвитку Белгородської області, що включає оцінку природно-ресурсного потенціалу, демографічної ситуації та макроекономічної складової, в 1,3 рази вищий аналогічного показника Харківської області. Віддзеркаленням такої ситуації є значна різниця у виробництві душевого ВРП та заробітній платі (рис. 4).

Розвиток транскордонного співробітництва на базі єврорегіонів можна розділити на кілька етапів:

- 1-й етап – підготовчий;
- 2-й етап – розробка узгодженої стратегії розвитку єврорегіону;
- 3-й етап – розробка заходів із забезпечення реалізації програм транскордонного співробітництва;
- 4-й етап – оцінки програм і проектів транскордонного співробітництва та моніторинг їх здійснення.

На сьогоднішній день можна вважати, що співробітництво в рамках єврорегіонів українсько-російського порубіжжя, включаючи єврорегіон «Слобожанщина», зупинилося на другому етапі свого розвитку. Єврорегіони ще дуже слабо використовують свій потен-

Таблиця 1
Трудові ресурси Харківської і Белгородської областей, 2011 р.

Області	Економічно активне населення, %	Кількість безробітних, %	Пенсіонерів на 1000 осіб населення
Харківська	49,59	2,7	292
Белгородська	49,77	4,1	302

Складено за матеріалами : [1, 2]

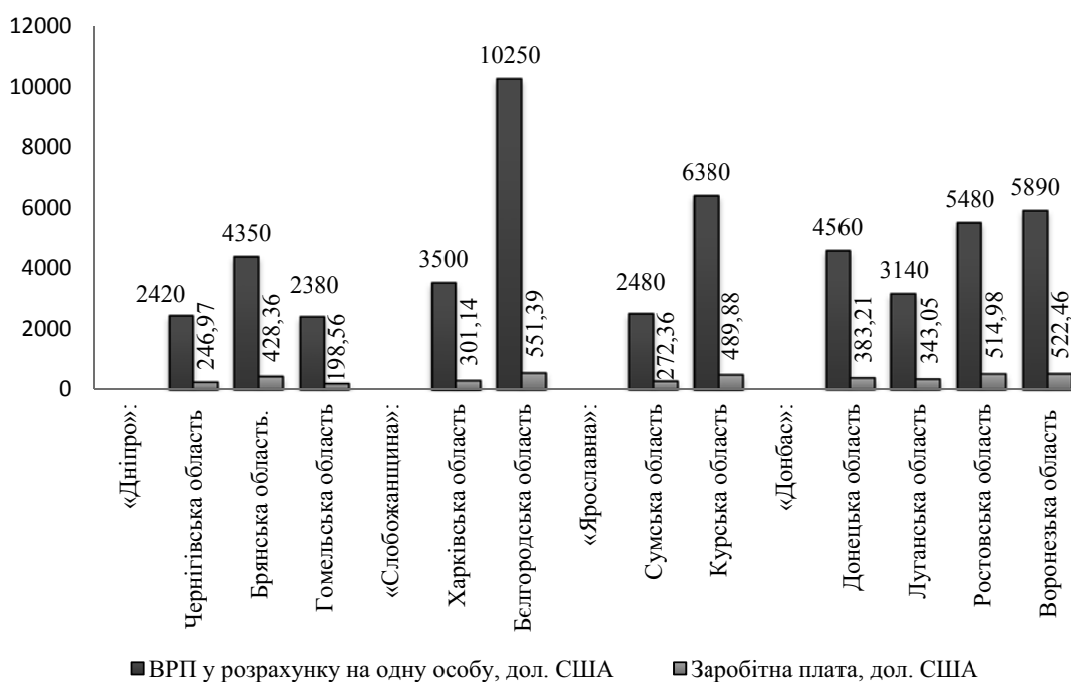

Рис. 4. Душовий ВРП і середня заробітна плата в областях єврорегіонів українсько-російського порубіжжя
Складено за матеріалами : [1, 2, 3]

ціал. Слід перерахувати причини (або проблемні точки), які, на нашу думку, гальмують розвиток співробітництва в рамках єврорегіону «Слобожанщина»:

1) нестабільність українсько-російських відносин у політичному сенсі;

2) превалювання формально-демонстраційного підходу з боку місцевих органів влади до розвитку транскордонного співробітництва;

3) відсутність чітко сформульованої інституціональної структури єврорегіону, що ускладнює створення та функціонування автономного механізму розвитку;

4) практична відсутність реальних джерел державного фінансування як із центрального, так і з місцевих бюджетів, що унеможливує створення механізму спільного стратегічного планування регіонального розвитку та його реалізації;

5) мала зацікавленість бізнесу у вкладанні коштів в проекти, єврорегіону навіть за схемою державно-приватного партнерства, оскільки з боку держави відсутнє стимулювання (пільгові умови) та гарантії;

6) не діють масштабні програми європейського типу, які підтримують регіональний розвиток та транскордонне співробітництво.

У цілому транскордонне співробітництво областей єврорегіону «Слобожанщина», як і всього складу прикордонних регіонів України і Росії, знаходиться ще у стані пошуку ефективних форм та засобів свого функціонування. Прикладом, до

певної міри, такого вдалого пошуку є створення в Харкові технополісу «П'ятихатки». На його території за участю Харківської і Белгородської областей планується побудувати Міжнародний центр трансферу технологій «Інтегро» (орієнтовний обсяг інвестицій – 62 млн дол. США), відкрити венчурний фонд «Слобожанські інновації» і фонд інвестицій «Бізнес-старт» (загальна планована сума капіталізації – 100 млн дол. США), реалізувати проект «Українське світло», що включає повний цикл виробництва світлодіодних світильників (42 млн дол.). Є й інші проекти, але в цілому їх ще замало¹.

Приклади позитивних ініціатив транскордонної співпраці, особливо в сфері раціонального користування та охорони природи, домовленостей у спрощеному перетині кордонів мешканцями прикордонних областей і т. п. мають місце і в інших регіонах українсько-російського порубіжжя.

Області єврорегіону «Слобожанщина» – Харківська і Белгородська, як і інших регіонів українсько-російського порубіжжя, зараз знаходяться у відносно незручному гео економічному положенні. Про це свідчить ступінь «периферійності» регіонів, що віддзеркалюється у коефіцієнтах ієрархічності їх місцеположення, розрахованих нами методом «найближчого сусідства».

Головні транспортно-економічні потоки держав, особливо в Україні, спрямовуються зараз до економічного центру та на Захід. Через це транспорт-

¹ Реалізуються, наприклад, такі науково-освітні проекти, як: «Школа міжрегіонального прикордонного співробітництва» із проведенням транскордонних стратегічних дебатів серед студентів і молодих учених на базі Белгородського державного університету (БелГУ) і Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна; інформаційний портал міжрегіонального прикордонного співробітництва (www.euroregion.ru) та ін.

но-економічні зв'язки проходять здебільшого повз території Харківського та Белгородського регіонів, знижуючи їх «транзитність», що не сприяє регіональному соціально-економічному розвитку.

Незручності сучасного гео економічного положення прикордонних регіонів, схожість природно-кліматичних умов, наявність корисних копалин, певні відмінності у господарській спеціалізації їх економік, а також спільність проблем, які підлягають вирішенню по обидва боки кордону створюють природні та соціально-економічні передумови для розвитку транскордонного співробітництва, що доповнюються спільністю історичної долі, культурної та мовної близькості населення регіонів.

Досвід транскордонного співробітництва країн Євросоюзу свідчить про те, що воно може привносити «додану вартість» у соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів і тим самим компенсувати негативні аспекти їх гео економічного положення.

Існує певна «асиметрія» у соціально-економічному розвитку прикордонних регіонів України і Росії. Зокрема, душевий ВРП, а також заробітна плата в російських прикордонних регіонах суттєво вищі, ніж у регіонах України. Особливо виразно такі відмінності простежуються у Харківській області в порівнянні з Белгородською. Питома вага прикордонних регіонів у взаємних торговельно-економічних відносинах — незначна.

Асиметрія у рівнях соціально-економічного розвитку та мала питома вага прикордонних регіонів у взаємній зовнішній торгівлі стримує можливості їх міжрегіональної економічної інтеграції.

Висновки. Досвід європейських країн свідчить, що єврорегіони не тільки форма транскордонного співробітництва, але й дієвий інструмент його здійснення. На жаль, роль єврорегіонів українсько-російського порубіжжя як інструмент транскордонного співробітництва ще незначна. Вони дуже слабо використовують свої можливості. Причини

такого стану: нестабільність українсько-російських відносин у політичному сенсі, відсутність сформованої інституціональної структури єврорегіону, що ускладнює створення та функціонування автономних механізмів розвитку прикордонних територій, практична відсутність реальних джерел державного фінансування, що унеможлиблює створення механізму спільного стратегічного планування та його реалізації. Не діють масштабні програми європейського типу, які підтримують транскордонне співробітництво. Вище визначене зумовлює формально-демонстраційний підхід до розвитку транскордонного співробітництва.

Поглиблення транскордонного співробітництва регіонів українсько-російського порубіжжя вимагає алгоритму здійснення заходів з визначення прогностичних напрямків та стратегічних векторів його розвитку, аналізу системи зв'язків транскордонних регіонів і розробки відповідного організаційно-економічного механізму. Даний механізм передбачає створення ефективної адміністрації єврорегіонів, створення привабливого бізнес-клімату і СП, стимулювання транскордонного співробітництва у використанні спеціалізації і кооперації виробництв, сприяння створенню конкурентоспроможних суб'єктів економічної діяльності та реалізація стратегічних задумів з міжнародної економічної інтеграції на мезорівні. Інструментами, що можуть бути використані при застосуванні цього механізму: цільова державна фінансова допомога, залучення місцевих асигнувань (у тому числі приватного капіталу шляхом надання інвесторам різного роду пільг і відтермінування платежів), законодавчі заходи, фінансові обмеження, штрафні санкції тощо. За прикладом країн Євросоюзу, доцільне створення спільних українсько-російських спеціальних фондів регіонального розвитку, на які можуть бути покладені функції із сприяння транскордонній співпраці і міжрегіональній інтеграції.

Список літератури

1. Регионы России : социально-экономические показатели, 2011 : стат. сборник / под. ред. Гос. ком. Рос. Федерации по статистике. — М. : Росстат, 2011. — 990 с.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Національний статистичний комітет Республіки Білорусь [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://belstat.gov.by>.